

L'ONOMÀSTICA A TRAVÉS DELS REGISTRES PARROQUIALS: BUIDATGE D'UN LLIBRE DE BAPTISMES (1577-1657) DE PALS (BAIX EMPORDÀ). III. ELS TOPÒNIMS I D'ALTRES ELEMENTS RELACIONATS AMB LA TOPONÍMIA

Anna M. CORREDOR PLAJA

Una part considerable de la informació recollida durant la nostra recerca està formada per topònims pròpiament dits o per elements que tenen una certa relació amb la Toponímia. Aquesta és doncs, la raó per la qual hem dedicat a la Toponímia la tercera part d'aquest treball¹. Al llarg d'aquest article veurem que, com diu R. Amigó, «els noms de lloc més d'un cop van lligats als noms de persona»², perquè en definitiva «l'Antroponímia i la Toponímia estan íntimament relacionades»³.

1. *Introducció*: La Toponímia és, segons Moreu-Rey, «la ciència que té per objecte els noms propis de lloc»⁴. Malgrat les reticències d'aquest autor, fem una distinció entre una Toponímia major (o macrotoponímia) i una Toponímia menor (o microtoponímia). Així, en el primer apartat (molt breu) d'aquest article incloem alguns noms de pobles; en el segon, noms de masos; i el tercer el dediquem a antropònims que contenen un corònim en la seva composició i a d'altres elements estretament lligats amb la Toponímia.

2. *Macrotoponímia: noms de pobles*: Els noms pertanyents a la Macrotoponímia que apareixen en la font consultada són, lògicament, el dels pobles veïns del nostre. Els padrins de l'infant batejat provenen sinó de Pals mateix, d'altres poblacions no gaire llunyanes. La comarca del Baix Empordà es troba ben reflectida al llarg de tot el llibre de baptismes. Així, noms que hem trobat repetidament són: Torrent, Begur, Regencós, Gualta, Palafrugell, Torroella de Montgrí, Fontanilles, Palau – Sator, La Bisbal, Peratallada, Canapost, Boada, etc. Rarament hem trobat altres noms: Bordils, Girona, Barcelona ... Les relacions entre els individus eren, doncs, força limitades, no sortint normalment de la pròpia comarca.

3. *Microtoponímia: noms de masos*: «No cal dir que cal anotar el nom dels masos: dels habitats, dels deshabitats, dels espatllats, dels ensorrats i fins i tot dels desapareguts, dels quals només quedín quatre pedres dissimulades per la vegetació»⁵

És això exactament el que hem fet: hem recollit tots els noms de masos que hem trobat, tant si encara es manté el nom i la casa, com si tot plegat ha desaparegut i ningú no ho recorda.

El Mas és, segons Moreu-Rey, «el terme més general per a designar la casa rural»⁶. Efectivament, hem observat que a la nostra comarca aquest mot designa la casa de pagès aïllada, i mai la que es troba a l'interior d'una població, encara que també sigui de pagès; en aquest cas, trobem la denominació «can» o «cal» + un antropònim (sovint un motiu). Segons el mateix autor, «a la Catalunya estricta, el Can és generalment més modern...»⁷; això explica que en la font consultada no hàgim trobat mai un «can» o un «cal», per bé que avui en dia ambdues preposicions alternen amb «mas» per designar una casa rural situada, això sí, fora del nucli (pensem però que no podem generalitzar, ja que aquest fet potser no es dóna a tot el territori català).

Els noms de masos recollits en el nostre estudi, una bona part existents encara actualment, corresponen al terme de Pals i són els següents:

Mas Pagès (1577); Mas Ros del riu (1577); Mas Rul (1577); Mas Ralló dels calàpots (calàpets) (1578); Mas Carles (1579); Mas Duran (1585); Mas Joffre (1587); Mas Terrarol (1587); Mas Pou (1589); Mas Gilabert (1593); Mas Abril (1594); Mas Caner (1597); Mas Anglada (1619); Mas Arnau (1619); Mas Arnau (1619); Mas Huguet (1619); Mas Lena (1619); Mas Mignallet (1619); Mas Juny (1622); Mas Hereu (1624); Mas Martí (1629); Mas Moret (1631); Mas Bladó (1648); Mas Nou (1653); Mas Tomasi (1653).

4. *Antropònims i «al·lusions toponímiques»*: En aquest apartat incloem dos tipus d'elements: parlarem primer d'uns antropònims que estan formats sobre l'esquema «cognom + de + SN (corònim)»⁸. El corònim funciona en aquest cas com un element que serveix per a diferenciar dos o més individus amb el mateix cognom, sense aportar cap matís pejoratiu. Així, trobem un Busquets «del pou» i un Busquets «de plaça», o un Corredor «de Camargues» i un Corredor «de les serres». Com explica Moreu-Rey, aquest fenomen es va generalitzar durant els segles xv i xvi i responia a aquesta necessitat de distingir entre individus que duïen el mateix cognom:

«Un repàs de la documentació antroponímica d'una vila o d'un poble qualsevol demostra com, en aquella època, mancades de contactes externs, les famílies de l'aglomeració practicaven l'endogàmia, i els mateixos cognoms es repetien a les cases. L'addició del renom esdevenia aleshores necessària per a distingir els prenom i els cognoms homònims.»⁹

El corònim afegit al cognom es converteix així en una mena de renom que a més de tenir aquesta funció diferenciadora ens indica la procedència o el lloc on

viu un individu. Donarem a continuació la llista d'aquests corònims que acompanyen alguns dels nostres cognoms:

Del bosc (1577); del pou (1577); de la creu (1577); de Camargues (1577); del riu (1577); del rocar (1577); de les serres (1577); de baix (1578); dels calàpots (calàpets) (1578); de la pedrera (1578); de plaça (1578); del racó (1586); de la barrera (1593); de la penya (1596); del pla (1596); del raval (1597); de la vila (1598); de l'abeurador (1599); dels paells (?) (1619); del bosc de plaça (1623); de la sala (1623); de les costes (1632).

El corònim «de la vila» val a dir que encara avui en dia continua tenint la mateixa funció diferenciadora. S'utilitza en oposició a «Samària» (la part de baix del poble) i així, hi ha, per exemple, Can Trias de la vila i Can Trias de Samària.

Finalment, hem inclòs en aquest punt uns quants elements que sense ser veritables topònims (exceptuant-ne algun) fan al·lusió a llocs o a edificis de Pals conservats totalment o parcial. Trobem els següents:

- L'Hospital (1596): l'edifici ha desaparegut, però hi ha actualment, al casc antic, el carrer de l'Hospital, recordant, suposem, l'antic centre.
- Sant Fructuós (1624): és el patró de la parròquia dels Masos de Pals. El carrer que travessa aquest nucli de població s'anomena actualment, de Sant Fructuós (Sant Fruitós).

El bosc de Pals i el bosc de plaça (1585/1623): inexistents ara.

La part de marina es troba també reflectida en la font consultada. El 1622 trobem un individu que era «pescador habitant en la costa de la plaia» i un altre que era «pescador del Grau». Es fa menció també de la Torre Bertrana (1631), edifici situat a pocs metres del mar i que ha sobreviscut a l'afany destructor / urbanitzador tan arrelat a Pals d'un temps ençà.

5. *Conclusió*: Hem de concloure com d'altres vegades: parlant un cop més de l'estreta relació de l'Antroponímia amb la Toponímia; no es pot concebre parlar de la primera deixant de banda la segona, o a la inversa. En l'apartat 3 hem vist una sèrie de noms de masos que provenien gairebé sempre de cognoms (vam tractar aquest tema en la segona part del treball): certs cognoms expliquen alguns noms de casa que avui la gent ja no recorda. En l'apartat 4, hem exposat el fenomen invertit:

un corònim / topònim dóna lloc a un antropònim. En el primer cas hi ha doncs una influència de l'Antroponímia cap a la Toponímia (cognom → topònim / nom de mas); en el segon cas, a partir de la Toponímia es va cap a l'Antroponímia (corònim → antropònim).

Els noms dels llocs no surten del no-res sinó que són els propis individus que els creen en funció del seu contexte natural però també humà: el nom d'un camp pot relacionar-se amb la classe de terreny o amb el producte que s'hi cultiva, però també pot tenir a veure amb el nom (o renom) del pagès que el treballa. Igualment, els renoms, pejoratiu o no, no es creen sols: hi ha sempre una